

2. Лабінцева Л. П. Формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук за спец. : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». – Луганськ, 2007. – 264 с.

3. Ляшенко О. Д. Художня інтерпретація творів мистецтв в теорії та практиці наукового аналізу / О. Д. Ляшенко // Неперервна професійна освіта : теорія і практика : наук.-метод. журнал. – К., 2011. – Вип. 2. – С. 54–64.

4. Москаленко В. Г. Творческий аспект музыкальной интерпретации (к проблеме анализа) : исследование / В. Г. Москаленко – К. : – Изд-во Киев. гос. консерватории им. П. Чайковского, 1994. – 111 с.

5. Падалка Г. М. Художньо-педагогічна інтерпретація музики в структурі професійної підготовки музиканта-педагога / Г. М. Падалка // Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – К., НПУ, 2004 р. – Вип. 5. – С. 3–9.

6. Пляченко Т. М. Індивідуально-диференційований підхід у процесі формування інструментально-виконавської компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва /

Т. М. Пляченко // Наук. записки. Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград, 2014. – Вип. 133. – С. 50–57.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ляшенко Ольга Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

Лабінцева Лариса Павлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Коло наукових інтересів: виконавська компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва.

УДК [378:37.011.3-051]:78

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Руслана ЛЮБАР (Кривий Ріг)

Постановка проблеми. В наш час зростають вимоги до особистості педагога-музиканта, який повинен володіти розвинутим музичним слухом, мисленням, уявою і волею; розбиратися в багатому розмаїтті жанрів, стилів, форм, виразних засобів музики.

Але сучасна школа потребує не тільки грамотного фахівця, а й гарного організатора, керівника й вихователя виконавського колективу, зокрема хорового. Створити зразковий музичний колектив може, на жаль, не кожен музикант. Головною причиною організаторської неспроможності є відсутність необхідних педагогічних здібностей та особистісних якостей керівника музичного колективу.

Спостерігаються випадки, коли студент вчиться блискуче, а з педагогічною діяльністю справляється погано. Доволі частими є протилежні випадки: студент не особливо успішно навчається, а на практиці швидко опановує педагогічною майстерністю, поповнюючи запас теоретичних знань. Отже, для успішного оволодіння професією викладача необхідні спеціальні педагогічні здібності.

Аналіз досліджень і публікацій. Засновником психології здібностей вважають

англійського вченого Френсіса Гальтона, відомого своїми дослідженнями людського інтелекту, автора книги «Дослідження людських здібностей та їх розвиток». Питання вияву та розвитку здібностей вивчалися вченими В. Богословським, Ю. Гіппенрейтер, В. Крутецьким, А. Петровським, К. Платоновим, С. Рубінштейном та ін. Дослідженню педагогічних здібностей присвячені праці Е. Голубевої, Ф. Гоноволіна, І. Зязюна, Є. Ігнат'єва, Я. Коломинського, С. Кондратьєвої, М. Левітова, Л. Уманського та ін. Значним відкриттям у вивченні педагогічних здібностей стали дослідження Б. Теплова.

Педагогічні здібності – сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю. Педагогічні здібності насамперед передбачають відповідну спрямованість особи (світоглядну, політичну, моральну); ділові якості (спеціальні педагогічні вміння, навички, досвід); риси характеру (вміння спілкуватися з дітьми, підлітками, емоційна врівноваженість). Важливими складовими педагогічних здібностей є соціальна орієнтація – вміння розібратися у складних міжособистісних стосунках членів навчальної групи, визначити

місце й роль кожного учня (студента) в діловій і соціально-психологічній структурах, особистий приклад педагога; вміння організувати, вести роботу одночасно з навчальною групою і кожним учнем; педагогічне чуття – здатність знаходити для кожного учня відповідну роль у спільній діяльності, знання індивідуальних якостей тих, хто навчається; психологічна культура – здатність тонко відчувати настрої, переживання окремих учнів тощо [1, с. 253–254]. У психолого-педагогічній літературі найчастіше розрізняють педагогічні здібності: дидактичні, організаторські, комунікативні, перцептивні, сугестивні, науково-пізнавальні. В музично-педагогічній діяльності особливого значення набувають організаторські та комунікативні здібності, адже кожен учитель музичного мистецтва працює з колективом учнів, він постійно повинен проявляти себе як педагог-організатор – керувати дітьми, направляти їх, бути прикладом відповідальності та дисциплінованості.

Організаторські здібності – сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння організаторською діяльністю, її ефективного виконання [1, с. 240]. Вони проявляються, по-перше, у здатності організувати учнів, залучити їх в різні види суспільно корисної діяльності, створити колектив і зробити його інструментом, за допомогою якого формується відповідна структура особистості. По-друге, це здібності, що дозволяють вчителю організувати свою власну діяльність. Точність, акуратність, дисциплінованість, відповідальне ставлення до справи, зібраність – всі ці якості особистості, які є наслідком організаторських здібностей [4, с. 18–19].

Відомий психолог Л. Уманський вивчав проблеми організаторської діяльності та організаторських здібностей. Їм описані психологічні властивості особистості, які виділяють особистість, що успішно оволоділа організаторською діяльністю та здійснює її.

Л. Уманський розділяє організаторські здібності на три групи: організаторські відчуття (психологічна кмітливість, практичний психологічний розум, психологічний такт), уміння робити емоційно-вольову дію (громадська енергійність, вимогливість, критичність) та схильність до організаторської діяльності (здатність самостійно діяти, відповідальність за роботу інших людей).

Комунікативні здібності – сукупність психічних рис особистості, що забезпечують ефективність її спілкування, обміну інформацією в процесі діяльності з іншими особистостями.

Комунікативні здібності дозволяють встановлювати правильні стосунки з учнями, що народжує у останніх довіру і доброзичливість, готовність йти разом з педагогом. Комунікативні здібності взаємодіють з організаторськими і разом забезпечують належний вплив на школярів, управління дитячим колективом, роблячи його ідейно спрямованим, зі здоровою громадською думкою, з правильними міжособистісними відносинами [4, с. 19].

Г. Андреева досліджуючи структуру комунікативних здібностей, довела, що вона включає в себе основні та додаткові компоненти. Основними компонентами є гностичні, експресивні та інтеракційні здібності; додатковими – товарицькість, емпатія, соціально-психологічна адаптація і розвиток мови.

На сучасному етапі найбільш повно концепція педагогічних здібностей розкрита та розвинена Н. Кузьміною. В психолого-педагогічних працях дослідниці зазначено, що комунікативні педагогічні здібності проявляються у специфічній чутливості педагога до способів встановлення з учнями та розвитку педагогічно доцільних взаємин на основі завоювання у них авторитету і довіри. Вони забезпечуються:

а) здатністю до ідентифікації, тобто ототожнення себе з учнями;

б) чутливістю до індивідуальних особливостей учнів (їх інтересам, нахилам, здібностям);

в) гарною інтуїцією, яка є важливою характеристикою творчого мислення, що проявляється в антиципації, тобто в передбаченні педагогічного результату, вже при виборі стратегій впливу;

г) сугестивними властивостями особистості або здатністю до навіювання.

Таким чином, складна педагогічна діяльність, яка полягає у формуванні в людині людського засобами організації спілкування, пізнання і праці самої людини, вимагає складного комплексу специфічної педагогічної чутливості.

Починає вона розвиватися по-різному: в одних раніше, в інших пізніше і з різним ступенем інтенсивності протягом життя. Тому до початку і в процесі самостійної педагогічної діяльності у різних індивідів виявляються різні рівні педагогічних здібностей [3].

Метою статті є визначення сутності та особливостей педагогічних організаторських та комунікативних здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва та розкриття практичних аспектів їх розвитку в позакласній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Найпоширенішою формою шкільної самодіяльності є вокальні та хорові гуртки. Вокальна робота в дитячому хорі – одна з найскладніших проблем в підготовці вчителя музики. Адже диригування дитячим хоровим колективом – це не тільки художня діяльність, але й постійний і нерозривний процес взаємодії керівника з музичним колективом. Кожна дія диригента спрямована на створення відповідної реакції хору та вирішення завдань взаємодії. Тільки при умові активної допомоги всіх учасників колективу, взаєморозумінні та спілкуванні можливе здійснення творчого процесу.

Керівник хору є організатором і вихователем музичного колективу, тому повинен розуміти його організаційну структуру, внутрішні механізми дій, закономірності їх функціонування. Він повинен також знати і враховувати психологічні особливості, які впливають на формування внутрішнього клімату в хорі.

Як засвідчують історичні факти, спроби авторитарного тиску на колектив рідко призводили до позитивних результатів, частіше – до виникнення конфліктних ситуацій або непередбачуваних наслідків. Творче порозуміння, задоволення від спільної праці вирішують конфліктні ситуації, що виникають серед учасників колективу.

Основою процесу спілкування диригента є встановлення взаємних психічних контактів з виконавцями, обмін інформацією, взаємовплив. Всі ці компоненти пов'язані між собою і не можуть існувати ізольовано.

Психологічні контакти в хорі неоднорідні по своїй структурі, характеру і змісту. Умовно вони можуть бути розділені на зовнішні та внутрішні.

Зовнішні будуються на контролюючій увазі та направлені на рішення організаційних завдань, здійснення контролю і регуляції дій хору. В той же час внутрішні контакти охоплюють більш тонку інтелектуальну сферу, пов'язану з творчим процесом.

Зовнішній прояв невпевненості в поведінці диригента, відсутність необхідної для керівника психологічної переваги неминуче руйнує атмосферу взаємної довіри, без якої неможливі високі творчі досягнення [2, с. 45].

Феномен психологічної переваги диригента виникає на фоні сильної волі, твердого характеру, позитивного професійного досвіду, внутрішньої впевненості в своїй здібності ефективно впливати на колектив, обов'язкової поваги до співаків. Важливо не тільки керувати діями колективу, але й володіти самим собою, своїми діями. Тільки

яскрава, внутрішньо організована творча особистість може успішно керувати колективом [2]. Керівник постійно повинен виховувати хоровий колектив, сприяти організації органічних внутрішніх зв'язків між його учасниками, формувати розуміння спільної діяльності, адже творчий колектив виникає тільки в результаті відпрацювання єдиної системи художньо-ціннісних орієнтацій, прийнятих і здійснюваних всіма його учасниками.

Аналіз соціально-психологічних процесів у хоровому колективі дозволив визначити основні організаторські здібності його керівника, які виявляються у здатності створити творчий колектив, згуртувати його, націлити на вирішення важливих завдань та реалізувати творчі задуми. В роботі керівник проявляє вимогливість і критичність, чуйність й об'єктивність, заряджає співаків особистою позитивною енергетикою, дисциплінованістю.

До організаторських умінь керівника хорового колективу ми відносимо вміння:

- організувати роботу колективу;
- координувати діяльність учасників хору;
- контролювати творчий процес;
- керувати увагою співаків;
- попереджати конфліктні ситуації;
- знаходити способи вирішення складних ситуацій;
- самоорганізовуватися.

До комунікативних здібностей ми можемо віднести: прогнозування процесу спілкування в хоровому колективі, програмування та управління комунікативними процесами в хоровому колективі.

Під комунікативними вміннями керівника хорового колективу ми розуміємо здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з учасниками колективу, як то:

- вміти скеровувати мислення хористів у бажаному напрямку;
- у спілкуванні враховувати проблеми співаків, їх інтереси;
- правильно формулювати свої думки;
- керувати емоціями;
- зацікавлювати співаків;
- прогнозувати та керувати поведінкою учасників колективу;
- своєчасно оцінювати психологічний стан колективу;
- регулювати процес спілкування між співаками;
- підвищувати свій авторитет;
- створювати атмосферу доброзичливості, взаєморозуміння, довіри.

Здібності не тільки виявляються та існують, а й розвиваються, залежать від середовищних чинників. Педагогічні здібності розвиваються в процесі оволодіння знаннями,

вміннями і навичками, необхідними для успішного виконання професійної діяльності.

З метою розвитку організаторських та комунікативних здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва нами розроблений спеціальний курс, побудований з урахуванням усієї системи психолого-педагогічної підготовки молодих спеціалістів, методики виховної роботи, загальної та вікової психології. Курс базується на сучасних теоріях виховання особистості, застосовуються тренінги, спеціальні вправи, організаційно-управлінські ігри, індивідуальні завдання.

Наприклад, тренінг розвитку комунікативних здібностей націлений на:

- відпрацювання навички переконання;
- розвиток вміння знаходити підхід до людей;
- усвідомлення важливості інтонацій у процесі комунікації;
- навчання ефективним способам спілкування.

Тренінг розвитку лідерських якостей покликаний:

- сприяти формуванню лідерської Я-концепції;
- розвинути позитивне самосприйняття;
- сприяти формуванню відповідальності;
- сприяти формуванню лідерського світогляду.

В організаційно-управлінських іграх моделюється управлінська ситуація з метою вироблення рішень зі стратегії розвитку колективу. На відміну від інших методів, гра ґрунтується на матеріалі реальних проблем конкретного колективу, які важливо обговорити в певний момент, і дає змогу оцінити мисленнєві й управлінські здібності учасників, а також запропоновані ними конкретні програми дій.

Виконуючи спеціальні вправи, студенти знайомляться з поняттям лідерства, лідерських

якостей, отримують можливість побачити й оцінити роль лідера в колективі.

Висновки. Отже, хоровий колектив, його внутрішня структура та механізми взаємодії виникають не спонтанно. Вони визначаються і виховуються керівником, який повинен знати процес напрацювання необхідної системи хорової взаємозалежності, мати орієнтири, здатні стати вирішальними факторами в становленні й самовдосконаленні колективу.

В поданому матеріалі розкриваються деякі аспекти розглянутої проблеми. Подальшого дослідження вимагають проблеми функціонування внутрішніх механізмів музичного колективу, створення системи взаємодії всіх учасників творчого процесу, керування виконавськими діями хору.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Ержемский Г. Л. Психология дирижирования: Некоторые вопросы исполнительства и творческого взаимодействия дирижера с музыкальным коллективом / Георгий Львович Эржемский. – М. : Музыка, 1988. – 79 с.
3. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Нина Васильевна Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1990. – С. 55–61.
4. Основы педагогического мастерства: учебное пособие / Под ред. И. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1987. – 207 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Любар Руслана Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри методики музичного виховання, співу та хорового дирижування Криворізького педагогічного інституту державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет».

Коло наукових інтересів: теорія та методика музичного навчання та виховання в Україні.

УДК 371.134 : 792.8

ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ

Олена МАРТИНЕНКО (Бердянськ)

Постановка проблеми. У контексті сучасних цивілізаційних змін проблема фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії нині постає гостро і проявляється різнобічно.

Вивчаючи проблему якості української освіти, В. Кремень відмічає, що «сучасна освіта має забезпечити розвиток особистості

здатної на відповіді адекватно викликам часу» [2, с. 9]. На його думку, якісна освіта має: формувати потребу в постійному розвитку особистості за допомогою формальної, неформальної та інформаційної освіти протягом всього життя; прищеплювати прогресивні та перспективні цінності, життєві пріоритети, що сприятимуть успішній